

მწვანე ალტერნატივას შენიშვნები და კომენტარები

კინტრიში ჰესის პროექტის გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილი გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის თაობაზე

4 მარტი, 2014 წ.

➤ „ჰიდრო დეველოპმენტ კომპანის“ მიერ ჩატარებული გზშ ანგარიშის საჯარო განხილვა

2013 წლის 15 ნოემბერს ქობულეთის გამგეობის ადმინისტრაციულ შენობაში ჩატარდა საჯარო განხილვისთვის წარმოდგენილი კინტრიში ჰესის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (შემდგომში - გზშ) ანგარიშის განხილვა. საჯარო განხილვას ესწრებოდნენ: „ჰიდრო დეველოპმენტ კომპანის“, საკონსულტაციო კომპანია „გერგილის“, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა (მათ შორის, მწვანე ალტერნატივას) და ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლები. თავდაპირველად, შპს „გერგილის“ წარმომადგენელმა წარმოადგინა პრეზენტაცია, რომელიც ტექნიკურად გაუმართავი იყო (შეხვედრის მონაწილეებისთვის მეტად რთული იყო პრეზენტაციის სლაიდებზე არსებული წარწერების გარჩევა); პრეზენტაციის დასრულების შემდგომ კი, გაიმართა დისკუსია.

საჯარო განხილვა, გარდა იმისა, რომ ტექნიკურად გაუმართავი იყო, უმართავიც იყო: შეუძლებელი იყო კითხვების დასმა და პასუხის მოსმენა ხმაურისა და ხმამაღალი რეპლიკების გამო. პროექტის განმახორციელებელი კომპანიისა და მის მიერ დაქირავებული საკონსულტაციო კომპანიის წარმომადგენლები არც კი ცდილობდნენ სიტუაციის მართვას.

ამასთან, საჯარო განხილვის წინა დღეს, მწვანე ალტერნატივას თანამშრომლები იმყოფებოდნენ საპროექტო ტერიტორიაზე და შეხვდნენ პროექტის პოტენციური ზეგავლენის ქვეშ მოქცეული ადგილობრივი თემების არაერთ წარმომადგენელს. ამ შეხვედრებმა აჩვენა, რომ კომპანიის წარმომადგენლებს არ გაუწევიათ საკმარისი ძალისხმევა პროექტის გზშ ანგარიშის ხელმისაწვდომობისა და დაგეგმილი საჯარო განხილვის შესახებ ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებისთვის (მოსახლეობამ დაგეგმილი საქმიანობის და საჯარო განხილვის შესახებ სწორედ მწვანე ალტერნატივას წარმომადგენლებისგან შეიტყო).

ზემოაღნიშნულის ფონზე, ჩვენი გაოცება გამოიწვია 2013 წლის 5 ნოემბრის შეხვედრის ოქმის დასკვნითმა ნაწილმა, რომელიც გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროში ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილ გზშ ანგარიშს აქვს თანდართული. ოქმში აღნიშნულია შემდეგი:

„საჯარო განხილვის შედეგების გათვალისწინებით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება „ჰიდრო დეველოპმენტ კომპანის“ კინტრიში ჰესი-ის დაგეგმილ საქმიანობასთან დაკავშირებული

გარემოსდაცვითი დამსახურებული დოკუმენტაცია აკმაყოფილებს კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს“.

თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ 2013 წლის 15 ნოემბერს გამართულმა საჯარო განხილვამ ცხარე კამათის ფონზე ჩაიარა და გზმ ანგარიშის საჯარო განხილვისთვის წარმოდგენილი ვერსია მიუღებელი იყო როგორც მწვანე ალტერნატივასთვის, ისე საჯარო განხილვაზე დამსწრე სხვა პირებისათვის, შეხვედრის ოქმში წარმოდგენილი დასკვნა მცდარი და დეზინფორმაციულია. ამგვარი ქმედებით პროექტის განმახორციელებელი ცდილობს გადაწყვეტილების მიმღები პირების შეცდომაში შეყვანას, რაც, ვფიქრობთ, საჭიროებს შესაბამის რეაგირებას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მხრიდან.

➤ გზმ ანგარიშის შინაარსი, მისი ხარისხი

თავდაპირველად უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენს მიერ 2013 წლის 9 ნოემბერს პროექტის განმახორციელებლებისათვის წარდგენილი შენიშვნებიდან, ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილ გზმ ანგარიშში არაერთი საკითხია გათვალისწინებული და გზმ ანგარიშის ხარისხიც, ზოგადად, შედარებით გაუმჯობესებულია; თუმცა, ფუნდამენტური შენიშვნები კვლავაც გაუთვალისწინებელია და ამდენად, აქტუალური. ქვემოთ წარმოგიდგენთ შენიშვნებსა და კომენტარებს კინტრიში ჰესის პროექტის ეკოლოგიური ექსპერტიზისათვის წარდგენილი გზმ ანგარიშის თაობაზე.

1. განსახილველად წარმოდგენილი ანგარიშიდან ნათელია, რომ პროექტის გარემოზე ზემოქმედება პრაქტიკულად ანალოგიურია იმ ზემოქმედებისა, რომელიც აღწერილი იყო 2012 წელსა და 2013 წელს საჯარო განხილვებისთვის გამოქვეყნებულ „კინტრიშა-2 ჰესის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშში“. ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილი გზმ ანგარიშის მიხედვით, საქმიანობის ინიციატორი გვთავაზობს თითქმის იმავე პარამეტრებისა და დიზაინის ჰესის მშენებლობას, რასაც ადრე გვთავაზობდა. გზმ ანგარიშში, პრაქტიკულად, მოცემულია იგივე ინფორმაცია, რაც საჯარო განხილვისთვის წარდგენილ გზმ ანგარიშში იყო, იმ განსხვავებით, რომ ანგარიშის ზოგიერთ ნაწილს სათაური აქვს შეცვლილი და დოკუმენტის სხვადასხვა ნაწილშია გაბნეული. საჯარო განხილვისთვის და ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილი გზმ ანგარიშების შედარებისას, ნათელია, რომ სამწუხაროდ, გასული სამი თვის განმავლობაში პროექტის ავტორებს არ გაუწევიათ მნიშვნელოვანი ძალისხმევა აუცილებელი კვლევების ჩასატარებლად.

2. გზმ ანგარიშის უდიდესი ნაწილი ეთმობა ფონური მდგომარეობისა და ჰესის ტექნიკური მახასიათებლების აღწერას; მნიშვნელოვანი მოცულობა უკავია რუკებსა და ფოტოებს, რომლებიც არასაკმარისი განმარტების გამო, უსარგებლოა ანგარიშის განხილვისას. ანგარიშში წარმოდგენილი ტექნიკური დახასიათების დიდი ნაწილი უფრო შესაფერისი იქნებოდა საინჟინრო-ტექნიკური პროექტისთვის, ვიდრე გზმ ანგარიშისთვის.

3. გაუგებარია, რას ემსახურება გზმ ანგარიშში წარმოდგენილი რეკომენდაციები. გაუგებარია, ვინ არის წარმოდგენილი რჩევების/რეკომენდაციების ადრესატი, ვინაიდან პროექტის წარმომდგენი - „ჰიდრო

დეველოპმენტ კომპანი“ უნდა იღებდეს ვალდებულებებს და არა გასცემდეს რეკომენდაციებს. გზმ ანგარიშში ვალდებულებების რეკომენდაციებად ასახვა ყოვლად მიუღებელია.

4. მეტად ზედაპირულადაა მოცემული ინფორმაცია საპროექტო ტერიტორიის **დაცული ტერიტორიებიდან დაშორებაზე**. ანგარიშის 9.9.4 ქვეთავში უბრალოდ ნათქვამია, რომ „*საქმიანობის განხორციელების ტერიტორია, კონტრიშის დაცული ტერიტორიების უშუალო სიახლოვეს არ მდებარეობს*“. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საპროექტო ტერიტორია არ მოიცავს კონტრიშის დაცული ტერიტორიების ადგილებს, მნიშვნელოვანია, რომ ნათელი იყოს დაშორება, რათა სრულფასოვნად შევასდეს პროექტის ზეგავლენა დაცულ ტერიტორიებზე და ზეგავლენის შემთხვევაში, დადგინდეს შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები. საერთოდ არ არის აღწერილი პროექტის ზეგავლენა დაცული ტერიტორიის ბიომრავალფეროვნებაზე, მითუმეტეს, რომ მდინარე კონტრიშში გაედინება ამ დაცულ ტერიტორიაზე და აქ არსებული ჰაბიტატის მდგომარეობაზეა დამოკიდებული ნაკრძალში მობინადრე არაერთი სახეობის პოპულაცია (განსაკუთრებით, მიგრირებადი სახეობები). ის გარემოება, რომ პროექტის თავდაპირველმა ინვესტორმა, „აჭარა ენერჯი 2007“-მა პროექტის განხორციელებაზე სწორედ დაცულ ტერიტორიებთან სიახლოვის გამო განაცხადა უარი, აჩენს საფუძვლიან ეჭვს, რომ დაცულ ტერიტორიებთან სიახლოვის და პროექტის დაცულ ტერიტორიებზე ზეგავლენის საკითხი გამიზნულად არ არის განხილული გზმ ანგარიშში.

5. ანგარიშში ასევე აღნიშნულია, რომ „*სამშენებლო ორგანიზაცია უზრუნველყოფს მუშების მოთხოვნილების 60% საკუთარი კადრებით, ხოლო 40% უნდა იყოს მოწვეული*“. აქვე ვარაუდის სახითაა მოცემული, რომ „*ადგილობრივი მუშების დაქირავება შესაძლებელია მდ. კონტრიშის ხეობაში განლაგებული სოფლებიდან ხუცუბანი, კობი, ჭახათი, ქობალაური და სხვა*“ (გვ. 152). ამ ჩანაწერიდან არ არის საბოლოოდ ნათელი, იღებს თუ არა პროექტის განმახორციელებელი ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების ვალდებულებას და თუ იღებს, რამდენი იქნება ადგილობრივთა წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში; ასევე, რა მექანიზმებით იქნება შესაძლებელი დაინტერესებული მხარეებისთვის გადამოწმდეს, რამდენი ადგილობრივი იქნა დასაქმებული პროექტში. მითუმეტეს, რომ ანგარიშის სხვა ნაწილში სხვა მონაცემებია აღნიშნული - გვ. 27 „*აღსანიშნავია მაღალანაზღაურებადი დროებითი და მუდმივი სამუშაო ადგილების შექმნა და ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების მაღალი ალბათობა. როგორც მსგავსი პროექტების განხორციელების პრაქტიკა გვიჩვენებს, ჰესის მშენებლობისას დასაქმებულთა მხოლოდ 5-10%-ს შეადგენს დედაქალაქიდან და სხვა რეგიონებიდან მოწვეული მაღალკვალიფიცირებული სპეციალისტები. მომსახურე პერსონალის დანარჩენი 90% (არაკვალიფიცირებული მუშახელი) კონკურსების გზით შეირჩევა ადგილობრივი მოსახლეობიდან, რომელთაც ჩაუტარდებათ სათანადო ტრენინგები. ადგილობრივების მაღალი წილი იქნება ასევე ჰესის ოპერირების დროს დასაქმებულთა შორისაც*“. ბოლო დროს ჰესების პროექტებთან დაკავშირებული პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ გზს ანგარიშებში დასაქმებასთან დაკავშირებით მოცემული დაპირებები არ სრულდება. მაგალითად, „*დარიალჰესისა*“ და „*ლარსიჰესის*“ მშენებლობაზე, გზმ ანგარიშების თანახმად, ჯამში დასაქმებული უნდა იყოს 250 ადამიანი, ხოლო რეალურად დასაქმებულია - 67. გზმ ანგარიშებში მოცემულ მსგავს შეპირებებზე არანაირ კონტროლსა და მონიტორინგს არ ახორციელებენ პასუხისმგებელი უწყებები, რის შედეგადაც ისინი არ სრულდება და მხოლოდ მშენებლობის ნებართვის მისაღებად წარმოებული კამპანიისთვის გამოიყენება.

6. საერთოდ არ არის წარმოდგენილი პროექტის მიზანშეწონილობის დასაბუთება. გზმ ანგარიშში (და ისიც 10.3 ქვეთავში) მოყვანილია შემდეგი ზოგადი დასაბუთება: „საქართველოს ეკონომიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ მოცემულია ჰესების მშენებლობის გავლენის პროგნოზი რესპუბლიკის ეკონომიკაზე. მათი დასკვნის თანახმად ჰესების მშენებლობა დადებით გავლენას მოახდენს არა მარტო რეგიონების, არამედ მთელი საქართველოს ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებაზე. იგი ხელს შეუწყობს საწარმოო ძალთა რაციონალურ განლაგებას, წარმოების მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის დონის ამაღლებას, განსაკუთრებით გაზრდის მოსახლეობის შრომის ანაზღაურებას, ამაღლებს მათ მატერიალურ და კულტურულ დონეს. ჰესის მშენებლობა არა მარტო ფულადი შემოსავლის ზრდას უზრუნველყოფს, არამედ მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მომსახურების სფეროს განვითარებას“. ეს ჩანაწერი, რომელიც ძალზე ჰგავს საბჭოთა პერიოდის სახელმძღვანელოდან ამონარიდს, არაფრისმთქმელია თავად კინტრიშის ჰესის პროექტზე.

ანგარიშის 27-ე გვერდზე აღნიშნულია - „კინტრიში 2 ჰესის მშენებლობა და ოპერირება მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს მუნიციპალიტეტის, კერძოდ სოფელ ქობალაურის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის განვითარებაში. ქონების გადასახადების სახით ადგილობრივ ბიუჯეტში შევა მნიშვნელოვანი თანხები“. სოფელ ქობალაურს არანაირი ბიუჯეტი არ გააჩნია და შესაბამისად, ეს შესაძლო სარგებელიც საფუძველსაა მოკლებული.

არ არის ნათელი, რა მიზანს ემსახურება პროექტი და რა კონკრეტულ სარგებელს მოუტანს მისი განხორციელება ქვეყანას, რეგიონს, პროექტის უშუალო სიახლოვეს მცხოვრებ მოსახლეობას (პროექტის სოციალურ-ეკონომიკური ზეგავლენა საერთოდ არ არის შეფასებული). ეს ინფორმაცია აუცილებელია იმისათვის, რომ საზოგადოებამ და გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა უკეთ შეაფასონ, რამდენად ღირებულია კინტრიშის ჰესის პროექტი იმ უარყოფითი შედეგების გათვალისწინებით, რომლებიც შესაძლოა მოჰყვეს პროექტს.

კინტრიშის ჰესის პროექტის მიზანშეწონილობაზე მსჯელობისას, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის გარემოებაც, რომ საქართველოსა და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკს (KfW) შორის დადებული ხელშეკრულების მიხედვით, განსაზღვრულია რამოდენიმე მილიონი ევროს გამოყოფა საქართველოს დაცული ტერიტორიების, მათ შორის, კინტრიშის დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობათა გაძლიერებისთვის. ამდენად, დაგეგმილი კინტრიშის ჰესის პროექტის შესახებ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს გერმანულ მხარეს.

7. გზმ ანგარიშში მეტად არასრულყოფილადაა განხილული პროექტის ალტერნატიული ვარიანტები. ანგარიშის მე-4 ქვეთავში მოცემულია ალტერნატივა პროექტის გარეშე, რეგულირებადი ტიპის ჰესის მოწყობის და დერივაციული ტიპის ჰესის მოწყობის ალტერნატივები. მეტად არადაამაჯერებლადაა წარმოდგენილი ალტერნატივა პროექტის გარეშე. ანგარიშში საერთოდ არაა წარმოდგენილი ტექნოლოგიური ალტერნატივები.

8. პროექტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა დაკავშირებულია ეკოლოგიური ხარჯის დადგენასთან. სწორედ ამ პარამეტრთანაა დაკავშირებული, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი იქნება ბიოლოგიურ გარემოზე ზეგავლენა და რამდენად იქნება შესაძლებელი პროექტის განხორციელება გარემოსდაცვითი მოსაზრებების გამო.

მწვანე ალტერნატივას შენიშვნები და კომენტარები კინტრიშ-2 ჰესის პროექტის გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში ეკოლოგიური ექსპერტიზისთვის წარდგენილი გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის თაობაზე
4 მარტი, 2014 წ.

ნაცვლად ეკოლოგიური ხარჯისა, სადაც გათვალისწინებული იქნებოდა წყლის ის რაოდენობა, რომელიც არ გამოიწვევდა ბიომრავალფეროვნების შეუქცევად დეგრადაციას (რასაც მოითხოვს საქართველოს და საერთაშორისო კანონმდებლობა), გამოყენებულია „სანიტარული ხარჯის“ საბჭოური მიდგომა. იგნორირებულია ეკოლოგიური ხარჯის დადგენის თანამედროვე მიდგომები და მეთოდოლოგია, რის გამოც გზმ ანგარიშის ავტორები მცდარ დასკვნებამდე მიდიან და შესაბამისად, შეცდომაში შეჰყავთ ანგარიშის ხარისხის შემფასებლებიც.

როგორც ჩანს, გზმ ანგარიშის ავტორები შეეცადნენ „შეეცხოთ“ ეს უმნიშვნელოვანესი ნაკლოვანება და თავისი მიდგომის გამართლებას შემდეგნაირად შეეცადნენ - ანგარიშის მე-80 გვერდზე ისინი აღნიშნავენ, რომ: სანიტარული ხარჯის სიდიდე მიღებულია მეთევზეთა რეკომენდაციით, რომელთა განმარტებით საპროექტო უბანზე ორაგულის ჯიშის თევზების დაუბრკოლებელი მიგრაციისთვის საჭიროა მდინარეში 1,25 მ3/წმ-ის ტოლი წყლის ხარჯის ან 0,5 მეტრი სიღრმის შენარჩუნება. ჩატარებული გაანგარიშებებით დადგენილია, რომ მეთევზეთა მიერ მოთხოვნილ, მდინარეში შესანარჩუნებელ სიღრმეზე, სხვადასხვა კვეთში გაედინება წყლის ხარჯი 5,70 მ3/წმ-დან 14,6 მ3/წმ-მდე. მდინარეში წყლის ამ რაოდენობის დატოვების შემთხვევაში კი ჰესის მშენებლობას აზრი ეკარგება. ამიტომ, პროექტის მთავარი ინჟინრის გადაწყვეტილებით, შესაძლებელია დერივაციის უბანზე მდინარის კალაპოტში ვიწრო არხის მოწყობა, რომლის სიღრმე და სიგანე თევზის ნებისმიერ სახეობას დაუბრკოლებელი მიგრაციის საშუალებას მისცემს.

თუ გზმ ანგარიშის ავტორებმა მართლაც გაიარეს კონსულტაცია მეთევზეებთან, ეს მხოლოდ მისასალმებელია; მაგრამ მეტად არასერიოზულია ის, რომ „სანიტარული ხარჯის“ სიდიდე მეთევზეთა რეკომენდაციის საფუძველზე დადგინდა. ზემოაღნიშნული ასევე ცხადყოფს, რომ შერჩეული საპროექტო გადაწყვეტის - მდინარის წყლის 90%-ის სადერივაციო არხსა და გვირაბში გადაგდება და მდინარეში მხოლოდ საშუალო მრავალწლიური ხარჯის 10%-ის დატოვება - დასაბუთება ეყრდნობა მხოლოდ ტექნოკრატიულ მოსაზრებებს (მაგალითად, გვ. 79) და არ ითვალისწინებს ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის ხასიათსა და მასშტაბს და შესაბამისად, საქართველოს კანონმდებლობის მოთხოვნებს; არ არის გამოკვლეული და დადგენილი საკმარისი იქნება, თუ არა მდინარეში დატოვებული წყალი მდინარის ეკოსისტემისთვის (და არა მხოლოდ ორაგულისთვის, მაგალითად) და კერძოდ, მდინარე კინტრიშზე დამოკიდებული ფლორისა და ფაუნის სახეობებისათვის. ასევე, არ არის გამოკვლეული მდ. კინტრიშის საპროექტო მონაკვეთზე დამოკიდებული წყალმოსარგებლები და რა ზეგავლენას მოახდენს მათზე წყლის დერივაცია.

ყურადსაღებია ისიც, რომ ჰიდროლოგიური კვლევები ემყარება სოფელ კოხთან მდებარე ჰიდროლოგიური საგუშაგოს მხოლოდ 1941-1990 წლების მონაცემებს, რაც ასევე არ იძლევა მყარი დასკვნების გაკეთების საშუალებას. მდ. კინტრიშის მყარი ჩამონადენის საანგარიშო სიდიდეების დასადგენად გამოყენებულია აგრეთვე ძველი - 1965-1986 წლების პერიოდის მონაცემები. ფაქტიურად, არ არსებობს ბოლო 22-26 წლის დაკვირვების მონაცემები, რაც ანგარიშში წარმოდგენილ გათვლებს სანდოობას უკარგავს.

მეტად სადავოა, ასევე, ისიც, თუ რამდენად გამართლებულია გათვლების ჩასატარებლად სოფელ კოხთან მდებარე ჰიდროლოგიური საგუშაგოს მონაცემების გამოყენება, იმის გათვალისწინებით, რომ საგუშაგო მდებარეობს მდინარის ქვედა ბიეფში. ამასთან, ზედა ბიეფში მდინარეს ერთვის არაერთი შენაკადი, რომლის ჰიდროლოგიური დაკვირვების მონაცემები ასევე არ არსებობს.

9. პროექტის **მოსალოდნელი ზემოქმედებების გამოვლენისა და შეფასებისადმი** მიმდევნილი ნაწილი ერთ-ერთი უსუსტესია გზმ ანგარიშში. ანგარიშის მე-10 თავის შესავალ ნაწილში (გვ. 130) აღნიშნულია, რომ გზმ ანგარიშის ეს ნაწილი ძირითადად ეყრდნობა „არსებულ შესაბამის ანგარიშებსა და ლიტერატურას“ და დეტალური შესწავლა ჩატარდება მაშინ, „როდესაც პროექტი მიიღებს დასრულებულ სახეს“. ასეთი ჩანაწერი ვერაფრით ვერ ამართლებს ანგარიშის ამ მეტად მნიშვნელოვან ნაკლოვანებას და მიუთითებს, რომ ვერ აკმაყოფილებს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის 2013 წლის 15 მაისის #31 ბრძანებით დამტკიცებული „გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ დებულების მოთხოვნებს. თუ პროექტი „დაუსრულებელია“, მაშინ გაუგებარია, როგორ იქნა გამოვლენილი ანგარიშში წარმოდგენილი ზეგავლენის სახეები და შემარბილებელი ღონისძიებები; ასევე, გაუგებარია, რატომ და რომელი პროექტის შესაბამისად მიმდინარეობდა სამშენებლო სამუშაოები საპროექტო ტერიტორიაზე?

10. ანგარიშის 7.17 ქვეთავში (გვ. 42) აღნიშნულია, რომ ფოლადის მილსადენიდან წყალი გაედაედინება სადაწნო გვირაბში, რომელიც ეწყობა კლდოვან ქანებში ბურღვა-აფეთქების მეთოდით. ამ ღონისძიების ზეგავლენა ბუნებრივ გარემოზე და მიმდებარე დასახლებებში მცხოვრებ მოსახლეობაზე საერთოდ არ არის შესწავლილი, არ არის დადგენილი ზეგავლენის მნიშვნელოვნება და არ არის შემოთავაზებული შემარბილებელი ღონისძიებები. ანალოგიურად, არ არის შესწავლილი მდინარის კალაპოტის დაღრმავებითი სამუშაოების ზეგავლენა ბუნებრივ გარემოსა და მოსახლეობაზე.

11. **ნარჩენების მართვის** საკითხი გზმ ანგარიშში მხოლოდ თეორიულადაა მიმოხილული. უფრო მეტიც ანგარიშში ნათქვამია, რომ „*ნარჩენების მართვის გეგმა შემუშავებული უნდა იქნეს წინამდებარე პროექტის, როგორც მშენებლობის, ასევე შემდგომი ექსპლუატაციის ფაზისათვის. სამშენებლო ორგანიზაციამ სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე უნდა შეიმუშაოს ნარჩენების მართვის დეტალური გეგმა*“. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ გზმ ანგარიშის ავტორს არც კი უცდია ამ ეტაპზე მისი შემუშავება. ანგარიშში წარმოდგენილი ინფორმაცია საერთოდ არ იძლევა იმის გარკვევის საშუალებას, საბოლოოდ რა დაემართება ამ ნარჩენებს და სად მოხდება მათი საბოლოო განთავსება; აგრეთვე, არ არის მითითებული, თუ ვინ იქნება პასუხისმგებელი წარმოქმნილი ნარჩენის საბოლოო განთავსებაზე.

თუკი პროექტის განმახორციელებელი ნარჩენებს ნაგავსაყრელებზე განთავსებს, მაშინ გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ისიც, რომ საქართველოში არსებული ნაგავსაყრელების უმეტესი ნაწილი ვერ აკმაყოფილებს მინიმალურ გარემოსდაცვით სტანდარტებსაც კი. ამდენად, აუცილებელია, შესწავლილ იქნეს პროექტის შედეგად წარმოქმნილი სამშენებლო ნარჩენების ზეგავლენა ნარჩენების განთავსების ადგილებზე და დოკუმენტში ზუსტად იქნეს წარმოდგენილი, ნარჩენების საბოლოო განთავსების ადგილი.

12. მე-17 ქვეთავის ცხრილში, ნეგატიურ ზემოქმედებებს შორის, მოხსენიებულია „მშენებლობაზე დაკავებული მუშების ბრაკონიერობა“ და შესაბამის შემარბილებელ ღონისძიებად მოყვანილია „ბრაკონიერობის აკრძალვა“. გზმ ანგარიშის ავტორებისთვის ცნობილი უნდა იყოს, რომ ბრაკონიერობა აკრძალულია საქართველოს კანონმდებლობით და ასეთ ქმედებას მოჰყვება შესაბამისი სანქციები, ამდენად, „ბრაკონიერობის აკრძალვა“ ვერ იქნება განხილული შემარბილებელ ღონისძიებად. ასეთი შემარბილებელი ღონისძიების დასახვა მეტად უცნაურია, რადგან ანგარიშის მიხედვით, საფრთხის წყაროს წარმოადგენენ „მშენებლობაზე დაკავებული მუშები“.

13. ანგარიშში ერთ-ერთ შემარბილებელ ღონისძიებად განხილულია შემდეგი: „ცხოველთა მოწყვლადი სახეობების ტერიტორიაზე არსებობის დაზუსტება და მათი ჰაბიტატების განსაზღვრა, სათანადო შემარბილებელი და/ან საკომპენსაციო ქმედებების დადგენის მიზნით“. ასეთი მიდგომა ყოველად მიუღებელია - ამ დროისათვის უკვე წარმოდგენილი უნდა იყოს საპროექტო ტერიტორიაზე გავრცელებული სახეობების ზუსტი სია და დადგენილი უნდა იყოს შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები.

14. წარმოდგენილი ანგარიშის 3.10 ქვეთავი - „ფლორა და ფაუნა“ - მეტად ზედაპირულია. ის არ შეიცავს სრულყოფილად ინფორმაციას, რომელიც შესაძლებელს გახდის დაგეგმილი პროექტის განხორციელების შემთხვევაში, ბიომრავალფეროვნებაზე მიმართული საფრთხეების გამოვლენასა და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების დადგენას.

საველე კვლევებთან დაკავშირებით ანგარიშში აღნიშნულია, რომ „დეტალური საველე კვლევების შედეგად დაფიქსირდა საქართველოს წითელი ნუსხის შვიდი სახეობა“. ყურადსაღებია, რომ ანგარიშში დასახელებული შვიდივე სახეობა დიდი ზომის ხე-მცენარეა; ამდენად, ამ ხე-მცენარეებთან მიმართებაში ფრახის - „დეტალური საველე კვლევა“ გამოყენება, რბილად რომ ვთქვათ, უხერხულია. ის, რომ საველე კვლევა არ ჩატარებულა, ან მეტად ზედაპირული იყო, ზემოხსენებულთან ერთად, მტკიცდება ანგარიშში წარმოდგენილი შემდეგი ჩანაწერთაგ: „მშენებლობის წინა ბოტანიკური კვლევების დროს საქართველოს წითელი ნუსხის მცენარეთა სახეობების სია სავარაუდოდ არ გაიზრდება“. არაფერია ნათქვამი, აისახება თუ არა ამ სიის გაზრდა პროექტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებაზე, მის მიმდინარეობაზე ან/და შემარბილებელ ღონისძიებებზე. კვლევის ზერელე ხასიათზე ასევე მიუთითებს მსგავსი ტიპის წინადადებებიც „პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი ენდემური, იშვიათი გადაშენების წინაშე მდგომი და სხვა სახეობების პოპულაციების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი იდენტიფიცირების შემდეგ, როგორც წესი, უნდა შემუშავდეს, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფს იმ გადაშენების საფრთხეში მდგომი სახეობების პოპულაციების დაცვას, კონსერვაციასა და მდგრადობას, რომლებიც პროექტის მშენებლობის პირდაპირი ზემოქმედების ქვეშ აღმოჩნდებიან“.

ფაუნასთან დაკავშირებული საკითხების აღწერა კიდევ ერთხელ მეტყველებს ანგარიშის დაბალ ხარისხზე. თეორიულადაც კი, შეუძლებელია, რომ საპროექტო ტერიტორიაზე ბინადრობდნენ ანგარიშში დასახელებული ზოგიერთი სახეობა (მაგ., კავკასიური როჭო ან კასპიური შურთხი).

ანგარიში არ განასხვავებს, რომელ სახეობებზე არ ექნება ზეგავლენა შემოთავაზებულ პროექტს და რომელი სახეობები აღმოჩნდებიან განსაკუთრებული საფრთხის წინაშე, პროექტის განხორციელების შემთხვევაში. მაგალითად, თითქმის ერთნაირი მოცულობითაა „განხილული“ ხმელეთისა და წყლის

ცხოველები. მეტად ზედაპირულადაა წარმოდგენილი პროექტის ზემოქმედება წყლიან ეკოსისტემებზე დამოკიდებულ იშვიათ და საფრთხის წინაშე მყოფ ცხოველებზე.

ჩვენი აზრით, უპირველეს ყოვლისა, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილებულიყო წყლის ჰაბიტატზე სასიცოცხლოდ დამოკიდებულ სახეობებზე, თევზებზე, ასევე ამფიბიებზე, ხოლო ძუძუმწოვრებიდან - წავზე. ამფიბიებიდან, პირველ რიგში, ყურადღება უნდა გამახვილდეს წითელ ნუსხაში შეტანილ კავკასიურ სალამანდრაზე, ვინაიდან მდინარის კალაპოტში წყლის 10%-ის დატოვებას შესაძლოა მოჰყვეს მახლობელი ნაკადულების დაშრობა, რომლებიც ამ სახეობის ჰაბიტატს წარმოადგენენ. ეს კი, გამოიწვევს ამფიბიების პოპულაციების განადგურებას. ზეგავლენის დასადგენად, აუცილებელია მდინარის ხეობის იმ ნაწილის საგულდაგულო გამოკვლევა (მდინარის ორივე ნაპირიდან მინიმუმ ერთი კილომეტრის მანძილზე), რომელიც დერივაციის ზეგავლენის ქვეშ ყვება, რათა გამოვლენილ იქნეს მოწყვლადი სახეობების ჰაბიტატები, დაიგეგმოს სავარაუდო შემარბილებელი ღონისძიებები, ან შეუქცევადი დეგრადაციის შემთხვევაში, გამოტანილ იქნეს უარყოფითი დასკვნა. გარდა ზოოლოგიურისა, ასევე, აუცილებელია ჰიდროლოგიური კვლევის ჩატარება, რათა დადგინდეს, რა ზეგავლენას მოახდენს მდინარე კინტრიშის შენაკადებზე მდინარის დერივაცია. ასეთი კვლევა საჭიროა თევზებისა და წყლის სხვა სახეობების მდგომარეობისა და საფრთხეების განსაზღვრისათვის.

გზმ ანგარიშში ასევე მეტად ზედაპირულად და გაუგებრადაა მოცემული შავი ზღვის ორაგულთან დაკავშირებული ინფორმაცია. 9.10.1 ქვეთავში ნათქვამია, რომ „საკვლევ ტერიტორიაზე, საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობებიდან გავრცელებული შეიძლება იყოს: მდინარის/ტბის კალმახი, შავი ზღვის ორაგული, კოლხური ხრამული“. აღნიშნულთან დაკავშირებით ინფორმაციას ვხვდებით ასევე 9.1.1 ქვეთავში (გვ. 80) „საპროექტო უბანზე ორაგულის ჯიშის თევზების დაუბრკოლებელი მიგრაციისათვის საჭიროა მდინარეში 1,25 მ3/წმ-ის ტოლი წლის ხარჯის ან 0.5 მეტრი სიღრმის შენარჩუნება“. აღნიშნული საკითხი შემდგომ ასევე წარმოდგენილია მე-3 დანართში, სადაც ნათქვამია შემდეგი: „როგორც გზმ-ს ანგარიშშია მითითებული ლიტერატურული წყაროებიდან ცნობილია, რომ ადრე მდ. კინტრიშში შემოდიოდა შავი ზღვის ორაგული. თუმცა ამჟამად ეს სახეობა აქ აღარ გვხვდება. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევდა, იქთიოლოგიაში საკმაოდ გამოყენებული გამოკითხვის მეთოდი, რომელიც ჩვენ გამოვიყენეთ. ადგილობრივმა მეთევზე მოყვარულებმა აღნიშნეს, რომ ორაგული კი არადა კალმახის რაოდენობა ისეა შემცირებული, რომ მათ მოსაპოვებლად კინტრიშის ტერიტორიის მაღლა უხდებოდა შესვლა“. ასევე „ორაგულის არსებობა მდ.კინტრიშში დასაზუსტებელია ისევე, როგორც სხვა მდინარეთა იქთიოფაუნა მოითხოვს გადამოწმებას“.

გზმ ანგარიშში ზემოაღნიშნული ნაწილი უბრალოდ კრიტიკას ვერ უძლებს. გზმ ანგარიშის ავტორი ხან საუბრობს შავის ზღვის ორაგულის არსებობაზე მდინარე კინტრიშში, ხან კი მის არარსებობაზე მიუთითებს. ვინაიდან შავი ზღვის ორაგულის საბინადრო სხვა მდინარეები სერიოზულად დეგრადირებულია, ზოგიერთი მეცნიერის თანახმად, მდ. კინტრიშა ამ თევზის ბოლო საქვირითე ჰაბიტატია შავი ზღვის აუზში. ამდენად, იმის მტკიცება რომ თევზის ეს სახეობა მდ. კინტრიშში აღარ გვხვდება, სანდო კვლევებსა და მონაცემებს უნდა ეყრდნობოდეს. მტკიცება აღნიშნულ მდინარეში ამ

სახეობის არარსებობის შესახებ მეტად სადავოა, ვინაიდან ყველა არსებული ლიტერატურული წყარო¹ ადასტურებს, რომ მდ. კინტრიში წარმოადგენს ამ სახეობის ძირითად საქვირითე ჰაბიტატს.

გზშ ანგარიშის ხარისხი და ზემოთ მოყვანილი შენიშვნები გვაძლევს საფუძველს დავასკვნათ, რომ კინტრიში ჰესის პროექტის გზშ ანგარიში ვერ პასუხობს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის 2013 წლის 15 მაისის #31 ბრძანებით დამტკიცებული „გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ დებულებით დადგენილ და საქართველოს გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის სხვა მოთხოვნებს. ამდენად, ჩვენი აზრით, სამინისტრომ არ უნდა გასცეს ეკოლოგიური ექსპერტიზის დადებითი დასკვნა.

¹ იხ. საქართველოს თევზების ანოტირებული ნუსხა: N. Sh. Ninua, B. O. Japshvili, 2008, Checklist of fishes of Georgia, Proceedings of the Institute of Zoology XXIII Tbilisi, pp. 163- 176.